

Karácsony, távol s közel

Címszavak a Karácsonylexikonból

Österreich 100

R. Stecher (1921-2013)

ADVENT • A karácsony hat-, később négyhetes előkészületi időszakát az V. század körül, a mai Franciaország területén kezdték megtartani. A szó a latin adventus (eljövetel, megérkezés) szóból ered. A karácsonyt megelőző négy hétben VII. Gergely pápa határozta meg az adventi időszakot, kezdetét a Szent András apostol ünnepéhez (november 30.) legközelebb eső vasárnaphoz kötve. 1570-ben V. Pius pápa tette az egész egyházban kötelezővé az adventi időszakot. Az egyházi év advent első vasárnapjával indul.

Az Advent nevet két település is viseli a nagyvilágban. Az egyik Délnyugat-Angliában, Cornwall megyében fekszik. A 2011-es népszámláláskor mindössze 189 lakója volt. Templomát az V. században élt, szentté avatott Adwen walesi származású keresztény szűz tiszteletére szentelték még a XIII. században. Sokan azt valószínűsítik, hogy eredetileg a községet is Adwennek hívták, de az 1600-as évek okirataiban már Adventként szerepel. A másik Advent az amerikai Nyugat-Virginia Jackson megyéjének egy nem önálló közigazgatású falva. Nevét az alapító adventi keresztény telepések adták. Egyre fogyatkozó számú lakóit szomorú esemény is köti a karácsonyhoz: a falu postahivatalát 2010. december 25-én zárták be.

ARANYMISE • Az Érdy-kódexként ismeretes, a Karthauzi Névtelen által 1526-27-ben írt nyelvemlékünk a karácsonyi szentmiséket is számba veszi: éjjeli, hajnali és nagymisét említ az ünnep alkalmából. Az utóbbit aranymiséként is megnevezi. A mohácsi vész idején élt magyarok között a karácsony vasárnapi istentiszteletnek ez volt tehát közkeletű neve.

ÁLLATOK TÁNYÉRJA • Míg a pápa 1966-ban el nem törölte a december 24-ei böjtöt, Göcsejben a katolikus családok aznap esti böjti asztalán mindig állt egy üres tányér. Valahol középtájon. Minden étkező egy kanállal tett bele a maga porciójából: a káposztából, répából, babból, lencséből, mákos miegymásból, sőt még a kenyerekből is törtek bele. Ami összegyűlt, abból karácsony első és másodnapján is adtak a család jószágainak, hogy egészségesek maradjanak s ne kódorogjanak el.

BAJUSZPÖDRŐ • Egy Kárpátaljáról Beregdarócra áthonosított betlehemesben az öreg pásztort alakító – ez alkalomból hosszú bajszot viselő – szereplő az előadás végén segítségért fordul minden egyes felkeresett családhoz. Mint elmondja, bajuszpödrőre lenne szüksége. Ezért aztán a történetjátsszással és jókívánsággal házaló csapat megvendégelésén túl, neki kisebb ajándékokat (habcsók- vagy linzerkarikát, szaloncukrot, sőt esetenként pénzérmét, vagy papírpénzt) is húznak-akasztanak a bajuszszárnaira

CSORDÁSKUTYA • A felvidéki magyarok körében a csordás (aki év közben naponta hajtotta legelőre és haza a gazdák szarvasmarháit) karácsony böjtjén – vesszőköteggel hóna alatt – felkereste a tehetősebb falubelieket. Felköszöntötte őket illően az ünnep alkalmából, s miután

a gazdasszony megvendégelte, megajándékozta, a házhoz hozott mo-
gyoró vesszőkből kiválaszthatott, kihúzhatott magának egy szálát. Ez
volt a „csordáskutyá”. A rossz gyerekek hamar megismerték, hogyan
harap beléjük a csordás kutyája. Ezzel húztak ugyanis rá a fenekükre,
vagy náspángolták el őket egy éven át, amikor nagyobb nyomatékot ad-
tak büntetésüknek. Ott állt valamelyik sarokba támasztva. Sokszor elég
volt rámutatni, máris képesek voltak a gyerekek jobb belátásra térni.

A magyarországi szlovákok egykor igen elterjedt pásztorugráltató
szokása csak abban tér el ettől, hogy a karácsony napján bőségekösön-
tő pásztor vesszőnyalábjából a gazdasszony annyi szálát húzhatott,
ahány állatát őrizte az év során a vendég. Ezekkel suhintott rá jelképe-
sen vagy kissé nagyobbbat, amiért is a pásztor nagyokat szökkent, hogy
ilyen vidámak és egészségesek legyenek jövőre is a rábízott állatok.
Természetesen őt is megajándékozták mindezzért.

DRÓN SHOW • Az új idők jeleként a drón show is a karácsonyi szo-
kások közé soroltatott. A londoni Buckingham-palota kertjében az
utóbbi években visszatérő ünnepi programmá vált. A nyolc-tízperces
műsorok harminc-ötven drónnal kerülnek az égre. A tűzijátékszerű,
de vízszintesen és ívekké is kanyarodó, lüktető – erősségükben s kiter-
jedésükben is folyton változó – fényeffektek mellett a kis távirányításos
légi szerkezetek is szerepelnek. Sikerült már mindenféle karácsonyhoz
kötődő ábrát az égre varázsolni. Az átmozgatáshoz és a néhány má-
sodpercre kimerevedő képekhez a ritmust karácsonyi dallamok adják.

DUDASZÓ • Karácsony estéjén a baranyai bosnyák falvak sem számí-
tottak különösebben csendes vidéknek. A pásztorok dudaszóval jártak
végig ilyenkor a teljes települést a várakozást megszépítő köszöntés-
képpen.

ELEFÁNTNASI • Az ünnepek múltán utcára vetett tuskéfogyta fenyők
igen szomorú látványt nyújtanak, amíg a teherautók össze nem
szedik, hogy égetőműbe vigyék, energiaként hasznosítsák őket. An-
nak gyakorlatát, hogy a maradványok tápanyagként is hasznosíthatók,
a 2000-es évek elején a berlini állatkert gondozói ismertették. Kiderült,
hogy az egész évben egyébként is lombhullató fák leveles ágaival cse-
megéztetett elefántok jó étvággal és nagy kedvvel fogyasztották el
kísérletképp eléjük darabolt állatkerti karácsonyfa túleveleit, ágait. A
következő évtől már programszerűen tálalták fel ezt a különös nassol-
ni valót. Később a világ több állatkertjében hasonló eredményre jutot-
tak. Schönbrunnban az elefántok mellett az orrszarvúak, antilopok és
rénszarvasok is rákaptak a fenyőmaradékra, Seattle-ben – örlemény-
ként – nagy mennyiségben kecsketáppá dolgozták fel a karácsony-
fa-maradványokat, Párizsban pedig még a tevékkel is megkedveltették
a különleges kosztot.

ELŐFA • A Nyugat-Európában, diaszpórában élő örmények nagy része
december 24-én állítja fel a karácsonyfáját még akkor is, ha az Örmény
Egyházhhoz igazodván január 6-án üli meg az ünnepet. Két ok is közre-
játszik ebben. Az egyik, hogy a gyerekek téli szünete a keleti karácsony
előtt ér véget, s a szülők nem szeretnék, hogy gyermekük ne élvezhesse
osztálytársaival azonos mértékben a pihenésére szabott időt. Ráadásul
a felnőttek fizetett munkaszüneti napja is a többségi ünnepre esik, te-
hát akkor van együtt meghitt hangulatban a család. A másik ok ennél
prózaibb: a fenyők árusítása szenteste megszűnik. Márpedig ha jóval
előbb be kell szerezniük a fát, félő és sejthető, hogy eredeti szépségében
nem áll el a január 6-át követő napokig, tehát érdemes korábban feldí-
szíteni. Ezt persze hangsúlyozottan csak előzetes tevékenységnek te-
kintik, a számukra igazi karácsonyt ettől függetlenül ünneplik meg...
ugyanezen fa előtt, vagy kevésbé szerencsés esetben már nélküle.

ÉTELTEMETÉS • A cseh és morva vidékeken máig dívó szokás szerint a karácsonyi ételmaradék egy részét ajánlatos méltón elhantolni, akár több helyen is, mert ugrásszerűen megnöveli a gazdaság szántóinak és veteményeseinek termőképességét. A fák alá is ásnak belőle egy-egy marékkal, hogy idejekorán egészséges gyümölcsöktől roskadozzanak.

FARKASVACSORA • A Koszovóban élő keresztények között ismeretes évszázados szokás, hogy karácsony első napja esti időszakában asztalt állítanak istállóik, akláik, óljaik elé. Erre saját vacsorájuk minden fogásából tesznek egy kis ízelítőt, majd mind a négy égtáj felé hangos meghívást kiabálnak. „Farkasok, rókák, menyétek, nyestek, görények, medvék, nyulak, patkányok, egerek! Meghívlak benneteket karácsonyi vacsorára! Ha nem jöttök, megsértetek. Ha nem jöttök, akkor többé ne tegyétek lábatokat a portámra!” – hangzik a különös invitálás. A meghívottak sora és sorrendje évről évre és gazdáról gazdára változik, aszerint, hogy mely kártevő jelentkezett be a megelőző évben túlzottan sokszor. Mivel régen leginkább az ordasok pusztították arrafelé a nyájukat, s a meghívás mindig velük kezdődött, így lett az asztalon kínált élelmek gyűjtőneve farkasvacsora.

FENYŐCSŐSZ • Az elzászi Sélestat (az egykori Schlettstadt) városának önkormányzati levéltára gondosan őriz egy régi számlanyilvántartást. E szerint a település pénztárából 1521-ben négy schillinget fizettek az erdőkerülőknek, hogy Szent Tamás napjától (december 21-től) karácsonyig csőszködjenek a város tulajdonában állt fenyvesben. Az volt a dolguk, hogy a fák kivágását megelőzzék, az erre vetemedőket elfogják és előállítsák. Ez a ma ismert legrégebbi írásos említés, ami a karácsonyfa-állítással kapcsolatos. Mivel az intézkedést nyilvánvalóan a korábbi évek nagyszámú engedély nélküli fakivágása okozta veszteség elkerülése tette szükségessé, az is kijelenthető, hogy ezen a vidéken már az 1510-es évek második felében szokás volt odahaza karácsonyfát díszíteni.

FERENCES BETLEHEM • A pécsi ferences templom karácsonyi nevezetessége az ország egyik legnagyobb, csaknem életnagyságú szobrokból álló betleheme. Szentestére állítják fel a évről évre a főoltár előtt. 1940-ben tettek először így, bár addigra még csak Mária, József és a kisded Jézus készültek el. A rákövetkező évtől máig azonban már ötven ember- és állatszoborból áll az együttes. A ferences rend pécsi oltárépítő műhelyében dolgozó szerzetesek műve valamennyi. Az összeállított jelenet minden év február 2-áig áll a helyén, amikor gondos kezek elcsomagolják az egész társaságot, hogy raktárba kerülve pihenjenek a következő karácsonyig.

FOCICSPAT • A pedagógia egyik alapvetése: mennél jobban tiltasz valamit, annál erősebb készletet keltesz iránta. Ha a Las Piedras-i Szent Izidor Katolikus Iskola igazgatója karácsonyhoz méltatlan eseményként nem tiltja meg 1935-ben, hogy a diákok a szenteste délutánján focizzanak az intézmény udvarán, a kétszeres világbajnok Uruguay ma egy labdarúgócsapattal szegényebb lenne. A kiebrudalt diákok ugyanis nagy sértetten együtt töltötték a délutánt és kora este a város főterén hivatalos eljárás szerint labdarúgó klubot alapítottak. A csapat hosszú életűnek és sikeresnek bizonyult. Hatvan évvel létrahozása után a kanáriknak becézett sportalakulat néhány szezon máig az első osztályban játszott. A jelenleg Club Atletico Juventud de Las Piedras néven jegyzett csapat tizenkétezer fő befogadására alkalmas stadionnal rendelkezik, amit alkalomról alkalomra meg is töltöttek a szurkolók. A hagyományosan minden december 24-én megtartott nyilvános bemutatódzésre is sokan kíváncsiak.

FÜSTÖLŐEMBER • Az egész karácsonyhoz hozzátartozott minden házban a füstölőgyertyák illata – írta 1800 körül a német Bestelmier Magazin. Az újság egy pipázó huszárfigura képét is közölte ezzel a felirattal: „huszár dohányfüst fújó tokkal: ha a rudacskát a dobozba helyezzük, az emberke a száján át füstölni fog, és úgy fest, mintha pipázna”. 1830-ra Tüvingia szerte több üzem is szerveződött a papírmasé füstölőember-ek előállítására, mivel akkora keletjük volt Németföldön.

GYERTYA • A világ eddigi legnagyobb karácsonyi gyertyáját Svájcban, a Bazel kantonbeli Reinach városban készítették 1990-ben. Kéthetes megfeszített munkával egy 5,72 méter magas, közel négyszáz kilós, nagyjából harminc centiméter átmérőjű, valóban lángra gyújtható alkotással gazdagították a települést. Pontosán hatvannégy centiméterrel lett magasabb annál, amellyel az addigi rekordot tartották.

HAJLÉKTALANOK • A Vatikán 2021 karácsonyát egy kétcímletű bélyegsorozattal köszöntötte. A nevezett rajjegyek a betlehemi események ábrázolásán túli többlettartalmat is hordoznak, fontos üzenetet közvetítenek. A két bélyeg tervezését egy Rómában élő, bevándorolt (másként: migráns) fiatal és hajléktalan lengyel festőre, Adam Piekarskira bízta. Rendszeresen megfordult a Vatikánban, mivel gyakran látogatta azokat a nyilvános zuhanyzókat, melyeket *Ferenc pápa* a Szent Péter-bazilika oszlopcsarnokának közelében azért állíttatott fel, hogy a zarándokok (és az emberi méltóságra ügyelve, ki nem mondva: a hajléktalanok) felfrissülésére, tisztálkodására szolgáljanak. Az egyik bélyegábrára a napkeleti bölcseket ábrázolja. Piekarski – a megrendelő szándékának megfelelően – saját hajléktalantársai közül keresett modellt hozzájuk. A kiadók a bélyeg készítésének történetét is ismertették, így a Szent családhoz hasonlóan szállást kereső fedél nélküliek sorsára, a szociális gondoskodás szükségességére is felhívták a figyelmet.

HÁLAGYERTYA • Angliában, ahol különösen nagy hagyománya van a karácsonyi adománygyűjtésnek, jó ideje azzal kedveskednek mindazoknak, akik készek segíteni a szegények, az egyedülállók, a hajléktalanok számára is ünnepív varázsolni a jeles napokat, hogy egy kedves emléktárgyat adnak át nekik. Ezek a néhány köszönő szóval és a jószolgálati szervezet emblémájával díszített gyertyák, a szentestén, odahaza pislákolnak fel. Egyre illőbb, hogy ilyen hálagyertyák is ott lobogjanak a család asztalán. Jótékonyosság és tea nélkül ugyanis – ahogy egy brit mondás állítja – nem karácsony a karácsony.

HÁLÓ • Van egy szép, képerre jű magyar szó arra, ha valakit hízlegésekkel, hitegetésekkel, akarattól fosztva olyan tettekre sarkallnak, ami nem túl előnyös a számára. Behálózták az illetőt – mondjuk ilyenkor. A cári Oroszország korában – mintha csak a magyar szóhasonlatnak kívántak volna tápot adni – szentestén az eladó lányok bejárták tágabb lakókörnyezetüket és azon házak kerítését, amelyben házasulandó korú fiatal emberek éltek, pamuthálóval fonták be. A néphit szerint a „behálózott” kerítés mögött lakó fiatal ember így még a következő karácsony előtt kénytelen lesz feleséget választani a pamutgombolyagos lányok közül. Ha csak egy lány kusza pamutszála feszülnek a kerítésdeszkákon, akkor abból az egyből kell választania. Mégsem fordult elő, hogy a lányok egymás hálóját leszaggatták, az ugyanis saját fonadékukat is hatástalanította volna.

HÁROMKIRÁLYOK • A betlehemi bölcsonél tisztelgő napkeleti bölcsekről (mágusokról) a Biblia sehol nem állítja, hogy királyok lettek volna. (Még csak az sem bizonyos, hogy hárman voltak, erre mindössze a három átadott ajándékból következtettek.) Megnevezni is hét évszázaddal később próbálták először őket egy kódexben, ma ismert neveikre pedig még

újabb két évszázadot kellett várniuk. Az, hogy királyok voltak, a középkorban terjedt el róluk. Utóéletükről az rögzült a legendájukban, hogy megkeresztelkedtek és püspökké szentelték mindhármukat. Apostoli tevékenységük vége is hasonló lett: hitük vértanúi lettek. Azt azonban, hogy valójában honnan jöttek csak találgatják már két ezredéve. Talán pusztán azért, mert nem ismerik a szerbek sajátos betlehemével (a ver-teppel) járók idevágó – már a XIX. század derekán feljegyzett – egyik szövegét. Ebben a három király így mutatja be magát: „Én vagyok Gáspár, Perzsia királya...”, „Én vagyok Melchior, Arábia királya...”, „Én vagyok Baltazár, Babilon királya...” Tiszta sor! Mit nem lehet ezen tudni?

HÁZI FENYŐ • Szerbiában, Újvidéken néhány évtizede az jött a szokásba, hogy a templomban feldíszítendő karácsonyfához nem vásárolnak többé fenyőt. Erre a célra a hívők lakásának kertjében, előkertjében ültetnek fákat, amiket a családok szorgosan gondoznak. A plébános rendre megtekinti a felajánlásra szánt fenyőket, s a növekedésük, szépségük alapján nevezi meg az az évre kiszemeltet. A gondozó család számára ez nagy megtiszteltetés, büszkén szállítják és adják át egyházuknak a nemes célra. A lehetőség rendszerint évről évre más családra száll, hogy minél többeknek lehessen része ebben a dicsőségben.

HUBAY-HÁZ • Kevesen tudják, de van Magyarországon egy hely, ahol egész évben tart a karácsony. A szentendrei Hubay-házban működik a Karácsony Múzeum, amely januártól decemberig átélhetővé teszi nem csak a most megszokott, de túnt idők karácsonyait is. „A kiállítás keretében garantáltan találni fogsz néhány számodra kedves régi fenyőfadíszet, melyek egykor szüleid, nagyszüleid fenyőfáit is ékesítették. A szentendrei Karácsony Múzeumban minden ünnepi trend megtalálható, ami a karácsonyhoz kapcsolódik. Egészen az 1830-as évektől kezdve, amikor is az első karácsonyfadíszek elkészültek és nagyiparban kezdték őket gyártani” – olvasható ismertetőjükben.

IGAZMONDÁS • Azt a tényállítást, hogy karácsonykor mindenképpen kerülni kell a hamisságot és szájunkat csak a valósághoz hú mondatok hagyhatják el, egy világszerte sikeresen bemutatott amerikai film is terjesztette. A hazánkban Igazából szerelem címmel játszott alkotás egyik feledhetetlen jelenete az, amikor egy reménytelenül epedő fiatalember szerelmet vall. Meglehetősen sajátságosan teszi. Mivel a vágyott nő a legjobb barátjának felesége, hogy hangjával le ne leplezze magát, előre megírt kartonlapokat mutat fel a hölgynek gyors egymásutánban. De most hadd mondjam el / Remény vagy hátszándék nélkül / Csak azért, mert karácsony van / (És karácsonykor az igazat mondd) – volt olvasható az első lapokon, közvetlenül a Számomra Te tökéletes vagy / És feldúlt szívem örökké szeretni fog! – tényállítást megelőzően.

JIVU • A világ legnépesebb országában, a Kínai Népköztársaságban a keresztények aránya 4-5%. Jézus születését tehát az állampolgárok számára képest rendkívül kevesen ünneplik (bár az a 4% csaknem 58 millió ember). Úgy hinnénk, hogy az európai kultúrkör egyik legnagyobb ünnepének errefelé nincs nagy jelentősége. Egy tekintetben pedig ez az ország, pontosabban egy városa (Jivu) egyre megkerülhetlenebb tényezője karácsonyainknak. Az említett városban csaknem nyolcszáz olyan cég működik, amely karácsonyi kellékeket állít elő. A világszerte forgalmazott ilyen termékek hatvan-hatvanöt százaléka Jivuban készül. A helyi nagykereskedők kínálata – a BBC becslése szerint – mintegy négyszázezer különböző karácsonyi kiegészítőből áll.

JÓSÁGLISZT • Magyarországon a szó igazi értelmében újsütetű szokás advent idején a gyerekekkel jószáglisztes jótetteket gyűjtetni. Minden nemes cselekedet eredményeként annak „elkövetője” kanálnyi lisztet

tehet az e célra létesített gyűjtőtálba. Napi beszámolójuk alapján dönti el a közösség, igazolható-e, értékes-e, amire hivatkoznak. Ami összegyűlik a lisztes tálban, abból gyúrják, szaggatják és sütik közösen a karácsonyi jóság-mézest, jóság-kuglófot vagy bármi mást. Ha sok jön össze sokat, ha kevés, keveset. Maguk a gyerekek érzékelik évről évre, hogy ajándékozni is tudnak-e belőle, vagy nekik is épp, hogy elég lesz a végeredmény. A családokon túl cserkészcsapatok és más egyházi közösségek is szívesen élnek ezzel, a hazánkban széles körben néhány évtizede alkalmazott pedagógiai eszközzel.

KALÁCS • Akkoriban bejárták a világsajtót a londoni Hotel Savoy 1923. évi gyermekbálgáról készült tudósítások. Akik jelen voltak, egészen bizonyosan nem felejtették el az élményt. Cukrászok, pékek és mechanikusok fogtak össze, hogy valami egészen elképesztőt hozzanak létre. A bál fő látványossága egy óriási zenélő karácsonyfa volt, az ágain éneklő cukormadarakkal – írták a tudósítók. Kisütötték azonban mellé a világ addigi legnagyobb karácsonyi kalácsát is, ami hat láb (azaz nagyjából 1,8 méter) átmérővel büszkélkedhetett. Nagy taps közepette be is jelentették a világrekordot. Pedig még csak ezután következett az igazi tapsolnivaló. A felszolgálására váró édesség belsejében harangjáték csendült, és két automata (ma úgy mondanák: robot-) karral önmagát szeletelte fel. Az akkori rekordot azóta persze többször is alaposan túlszárnyalták. Jelenleg öt német pék- és cukrászmester – valamennyien az alsó-szászországi Buxtehude lakói – őrzi közös munkájával az elsőséget a „világ legnagyobb karácsonyi kalácsa” alkotójaként. Az ő művük 244,3 méteres és 1242 kg tömegű volt. A csúcs hitelesítése után felszeletelték. (Alighanem igen nagy szükségük lett volna azokra a londoni robotkarokra.) Részben a város lakóival és vendégeikkel fogyasztották el, részben gyermekotthonoknak küldték ajándékba.

KAPUKOSZORÚ • Az a szokás, hogy karácsonyi koszorúval díszítjük a bejárati ajtó(ka)t egy ókori hagyomány átlényegült utóélete. A régi rómaiaknál volt divatban, hogy örökzöld cserjékből helyeztek kör alakú fonatot házuk bejáratára, illetve vittek ajándékként egymásnak Strenia tiszteletére. A Saturnalia (december 17-23.) ünnepség napjaiban így kívántak minden jót egymásnak. Strenia munkaköri leírása szerint ugyanis az új év, a jólét, a szerencse és az egészség istennője volt. A kihelyezett koszorú jelezte, hogy itt a lakók már elnyerték a kegyeit, az ártó erőknek kár is a behatolással vesződniük.

KARÁCSONY-SZIGET • Az egyik Ausztrália külső területén, az Indiai-óceánban, Jávától mintegy négyszáz kilométernyire található. Ennek nevét William Mynors, a Brit Kelet-indiai Társaság Royal Mary nevű hajójának kapitánya adta, aki 1643-ban, épp december 25-én, karácsony napján érte el a partjait. Legénységével itt ünnepelte Jézus születését és a szigetet az Egyesült Királyság fennhatósága alá helyezte. Az Ausztrál Nemzetközösség 1958-ban kapta meg a londoni törvényhozástól.

A másik Karácsony-sziget, valaha szintén Nagy-Britannia birtoka volt. Ez a korall-képződmény a Csendes-óceánon található. 1777. december 24-én fedezte fel Cook kapitány, aki az ünnepre tekintettel adta a nevét. Az ausztronéz nyelvek közé tartozó helyben beszélt kisibate nyelven karácsonynak kiritsmes a neve, a szigetet pedig lakói az ebből képzett Kiritimati (Karácsony-sziget) megnevezéssel illetik. A terület függetlenségét 1979-ben elnyert Kiribati Köztársaság része. A sziget a dátumváltó melletti első időzónában fekszik, így azzal is méltó a nevéhez, hogy az egyik első lakott hely a Földön, ahol megélik, ha beköszönt a betlehemi kised ünnepé.

KASTÉLYJÁRÁS • Svédországban az advent évről évre visszahoz egy sajátos családi kirándulási formát, a kastély-turizmust. Ilyenkor előre

meghatározott napokon, de többnyire a karácsonyt megelőző hétvégeken tulajdonosai sok kastélyt látogathatóvá tesznek a nagyközönség számára, beleértve a királyi kastélyokat is.

KÉZCSÓK • Kárpátalján a szlovák és görögkatolikus ruszinok körében él az a szép szokás, hogy a karácsonyi misén a gyermektelen fiatalasszonyok és lányok kézcsókkal köszöntik az anyákat. E jelképes emlékező gesztussal Jézus születésének ünneplését szülőanyjára, Máriára is kiterjesztik.

KIRÁLYNŐ • Angliában még a múlt század első felében is szokás volt a karácsonyt megelőző bálokon szépségversenyt rendezni. Az ünnepség résztvevői mindannyian szavazhattak az általuk legszebbnek ítélt hölgyre, akit aztán az az évi „Karácsony királynőjének” hirdettek ki. E minőségében fontos szerep jutott számára az ünnepig hátralévő napokon az adott településen folyó jótékonyági eseményeken.

KOSÁRKIÁLLÍTÁS • Spanyolországban az üzleti világban bevett gyakorlat, hogy a fontosabb gazdasági partnerek és az egymást megnyerni vagy megtartani igyekvő nem közeli ismerősök is küldenek egymásnak ajándékot. A cégvezetés is rendre meglep néhány fontosabb munkatársat. A nagy bevásárlóközpontokban ajándékkosarakat állítanak össze erre a célra. Már jóval az ünnep előtt kitalálják, milyen méretű, összetételű és fogyasztói árú kosarakat kínálnak. Ezek mintadarabjait el is készítik, feldíszítik néhányféleképp. Az az évi ajándékkosarakat aztán az üzlet feltűnő helyén szabályos kiállítássá szervezik. Újabban az internetre is feltöltik. A vevőnek elég a kosárhoz tartozó betűt vagy számot bediktálni, és a megbeszélte időben házhoz szállítják neki vagy a címzeteknek a kiválasztott portékát.

KOTYOLÁS • A baranyai katolikus bosnyák-horvátok körében december 24-én a reggeli órákban a kisfiúk és kislegények azért járják sorra a házakat, hogy megkotyolják az adott családnál kapirgáló baromficsapat életét. Miután bőséget kívántak a gazdának, gazdaságnak, különös tekintettel szaporaságot tyúokban és tojásban, egy székre ültették őket, kukoricacsövet kaptak a kezükbe. Ezt kellett lemorzsolniuk és szerte szórniuk, majd a tüzet megpiszkálniuk, hogy jó sok szikra keletkezzen, mivel az a kívánt csibebőség jele. Mindezért kalácsot, süteményt, tejet és más finomságokat diktáltak beléjük. Voltak magyar vidékek, ahol szalmát kellett vinniük magukkal, s kukoricamorzsolás és székre ülés helyett arra kellett térdelniük. Térden állva kellett verses tojás- és baromfihús-bőséget ígező versecskéket mondaniuk. (Kity-koty, tojjanak a tyúkok... – vagy más efféle kezdetűt.) A gazdasszony a terdepülő szalmát vitte aztán ki és tette a tyúkok alá. A megvendégelés itt is ugyanolyan szívélyes volt a megtett szolgálat fejében.

KÖRTEFA • A körtefát nemcsak a legismertebb – a Csíz a csupasz körtefán refrénű – versike teszi az angol karácsonyok központi szereplőjévé, hanem egy hozzá fűződő babona is. E szerint, aki karácsonyeste hátrafelé lépkedve közelít meg egy körtefát, majd odaérve ugyancsak rákmenetben háromszor is megkerüli, annak szemei előtt felködlik majdani házastársa képe.

KÖTÉLFONÁS • A horvátországi muraközi horvátok körében karácsony hétfőjén közös családi programnak számít a kötélfonás. A szentestére a szobákba behordott szénából-szalmából vékony köteleket fonnak. Az így elkészült zsinegeket a gyümölcsösben a fák törzsére masnizzák, mert arrafelé – régi szokást követve – így vélik biztosítani a következő év bő termését.

KUTYAETETÉS • Észtországban a karácsonyi vacsora előtt a családtagok izgatottan veszik körbe – ha van nekik – a kutyájukat. Látni akarják az eseményt, amikor egy darab kenyérrel kínálja meg ökelmét a családfő. A szorongás oka egy babonában rejlik. Ha a kenyér (akárcsak része is) kiesik a kínáló kézből vagy a kutya szájából, abban annak jelét látják, hogy a következő karácsonyig cudar esztendő vár rájuk. Ellenben, ha a művelet sikeres, akkor boldogságos lesz a jövő évük.

KUTYJA • Az ukrán „Szent vacsora” (amit mi szentestinek mondunk) elmaradhatatlan, szinte rituális főétele. A feltálatl tizenkét húsmentes étel közül mindig ezt fogyasztják elsőként. Már a XII. századi szláv krónika (a Poveszty vremennih let) is megemlíti. A Kijevi Rusz korában a feltámadást jelképezte, a későbbiekben pedig a jólét, a boldogság ígérete társult hozzá. Hagyományosan búzakásából, mákból, mézből, mazsolásból és dióból készül. Utóbbi összetevőjét néhol mogyoróval helyettesítik és csokoládét is adnak hozzá. Isten eledele néven is emlegetik.

LAPOCKACSONT • A mindkét karácsonynap feltálatl húsételek esetében az Alföldön nemcsak az ehető részek iránt volt (s talán van még ma is) fokozott figyelem. A megmaradt lapockacsontra az asztal körül ülők mindegyike ügyelt. A falatozás végeztével ezt/ezeket tűzbe vetették és remegő térdekkel hajoltak felé. Azt lesték, miként viselkedik felülete a lángok nyaldosása és a hó hatására. Amennyiben sima maradt, megnyugodtak, mert az szerencsés időszak bekövetkeztére utalt, ha viszont felhólyagosodott, azt baljóslatú jelnek tekintették.

MARADÉK • Csehországban ildomos alaposan mérlegelni az ünnephez méltó ételmenyiség feltálatlását és az ünneplők várható étvágyát. Amennyiben ugyanis a karácsonyi vacsoraasztalon bármiféle maradék szégyenkezne, az szegénységet hozna az egész asztaltársaságra. Ha a gazdasszony rosszul mérte fel a helyzetet, kénytelen valamilyen jelen levő feláldozni magát, s belapátolni még egy-két fölös adagot.

MÉZJELEK • Az Ószövetség ismert története szerint az Úr jelet tesz Káinra (a képi ábrázolások szerint a homlokára), megvédendő, nehogy életére törjenek. A szenteste a ruszin háziasszony is hasonló védelmi célból – a betegségek, vadállatok s idegenek, ártani szándékozó szellemek támadásaitól óva – mézbe mártott fokhagymagerezddel rajzol jelet minden jelen lévő homlokára. Ezt a mézkeresztet lefekvésig senki sem törli le, mert azzal pont az előbbieket ellenkezőjéért érne el.

MISETÖRLÉS • Ha azt gondoljuk, hogy karácsonykor a múltban is mindig megszelídültek az indulatok – tévedünk. Az 1880-as esztendő végétől a következő évtized első éveig Fiumében például nem tartottak a templomokban éjféle misét. Azokat ugyanis a sorozatos és súlyos kihágások miatt a városi tanács eltörölte.

NŐURALOM • Romániában – legalábbis ott, ahol máig élnek az áthagyományozott szokások – a családokban karácsony napjaiban minden hatalom a nőké. Az ünnep előestéjétől karácsony másodnapja végéig ugyanis a férfiaknak kerülniük kell minden vitát, civódást velük. Ha nem így tennének, a rákövetkező év minden napján vitára kényszerülnének az asszonynéppel, folyamatos szemrehányások elszenvedői lennének. Hogy a hölgyek visszaélnek-e a lehetőséggel – azaz ekkor hozzák elő legvitathatóbb elgondolásaikat, akarataikat – erről nincs értékelhető értesülésünk.

OLTÁRTERÍTŐ • Az evangélikus templomok többségében advent idején fekete színű oltárterítőt használtak. Békés megye szlovákok lakta térségében az adventi vasárnapokon a nők (a lányok is) az

oltárterítőnek megfelelően öltözve, fekete ruhában vettek részt a templomi istentiszteleteken.

OSTOR • Csongrádban, különösen Szegeden és szomszédságában december 13-ától nem Luca-széket készítettek, minden egyes nap csak egy kissé dolgoztatva rajta, hanem ostort. Az itteni lányokat (ők fonták igencsak elszántan) férjszerzési szándékok fűtötték. Az a legény – úgy hitték, úgy hallották – akit éjféλι miséről jövet egy ilyen különleges korbáccsal suhintanak meg, ha akarja, ha nem, arra kényszerül, hogy oltárhoz kísérje megostorozóját. A legjobb kiállítású, legtehetősebb legényeknek vélhetően számos ütleghöz kellett karácsony első órájában jó képet vágniuk. A történelmi Magyarország Pozsony vármegyéjében is feljegyezték a szokást, de ott fantáziátlanabb fiatalok élhettek. A mindkét nembeli korbácsfonók ugyanis ott csakis a boszorkányokat akarták megismerni, jövendőbelijükre kevésbé voltak kíváncsiak.

ÖRDÖGTÁNCOLTATÁS • *Manga* János muzeológus, néprajztudós Ipoly mente karácsonyi ünnepekörének szokásait kutatva feljegyezte, hogy advent idején, nevezetesen Mikulás-napon Felsőszemeréden öt legény jelmezekbe öltözött. Püspöknek, angyalnak, ördögnek, halálnak és koldusnak álcáját vették magukra. Az ördög kivitte, az angyal behozta és megtáncoltatta a fonóban a lányokat. Ha az ördög gyengébb volt, egy-egy ügyesebb lány vagy asszony erősen a nyakába csimpaszkodott, s ő táncoltatta meg az ördögöt, vagyis addig járta-forgatta, míg csak a pokolfi le nem tudta vetni magáról. Minden lány erre készült, így az ördögnek nem volt könnyű dolga...

ÖRDÖGŰZÉS • Bukovinában azért énekelnek más tájegységeknél jóval többet a szent délutánon és estére fordultan, mert így vélik megtisztítani falvaikat, házaikat a gonosztól. Ahol nem szól ének, oda megy az ördög – állítja egy helyi közmondás. Nem csoda hát hogy népes énekcsoportok járják sorra a házakat. Ilyen más céllal, de másutt is történik. Az azonban szokatlanabb, hogy a család valamennyi tagja körbejárja, körbeéneklie a saját házat, kertjét és gazdasági épületeit is. Ha jó a szomszédság, ezt kölcsönösen megteszik egymás birtokán is.

PATTOGATOTT KUKORICA • Szegényebb családoknál a karácsonyfa elmaradhatatlan díszje volt. A kukorica kipattogtatása a tűzhely felett hallható furcsa hangok, a konyhát belengő illat emlékezetes – és a gyerekek részéről izgatottan várt – délutáni eseményje volt a készülődő családnak. A hópihéek színét ígéző szemeket aztán közösen fűzték fonalakra, függőkke, füzerekké alakították... És gyönyörűnek találták a fán, hiszen mindannyiuk szeretete benne volt.

PINATA • A cukorkával, apróbb ajándékokkal megtöltött és gyerekek által csukott szemmel, bottal szétverendő – magasabb ágra vagy menyegyzetre rögzített – különböző alakú cserép- vagy papíralkalmasságok egész Latin-Amerikában hozzátartoznak a karácsonyi ünnephez. Mexikóban Santa Lucia napjától kezdve több eltérő színű pinatát lógnak a magasba. A gyerekek szentestéig latolgathatják, melyik rejti a meglepetéseket, mivel ilyenből csak egy van közöttük. A többiben liszt, só, faforgács, homok, apró kavicsok rejtekeznek. Az ünnepnapon történő szétpáholáskor az a szerencsés, aki bekötött szemmel megforgatás után legelőbb püföli szét az ajándéktartót. Ő ugyanis elsőként markolhat részt a zsákmányból. A lisztesképű többiek csak őutána válogathatnak.

A térség más országaiban különösen közkedvelt a csillagpinata. Ezekhez vallásos magyarázat is társul – azon túl is, hogy a betlehemi csillagot idézi. Hét ága – mondják – a hét halálos bűn megtestesítője (ezért kell ezeket leverni róla), a bekötött szemű gyermek a hitet, a bot pedig a hit erejét pedázza.

POGÁCSA • Milyen ételek, italok illenek egy újszülött megváltóhoz, illetve szüleikhez? Ha igyekeznénk kitalálni, alighanem az utolsók között jutna eszünkbe a pogácsa, pedig a palócföldi ismeretlen népköltő(k) pontos útbaigazítása végén ezt említi(k). „Eridj, Éva, a padlásra, fogj egy pár galambot! Te is Ádám a pincébe, töltsd meg csutorádat! Hogyha velünk Betlehembe be akartok jönni, siessetek túrós-vajas pogácsákat sütni – hallható a Nógrád szerte közkedvelt ének előadásakor. (A felszólított személyek nevei sem véletlenek egyébként, hiszen az éjféλι misével záródó, karácsonyelőző huszonnégy óra Ádám és Éva napjaként van rögzítve a naptárban.)

SMA LAHOVE • Norvégia nyugati részben hagyományos étel a smalahove, amit a karácsonyt megelőző vasárnap (skittensøndag) készítenek. Ez az étel főtt, füstölt bárányfej, amit rendszerint félbevágva tálalnak és a hagyományoknak megfelelően fogyasztanak. Főtt burgonyával és marharépa-pürével és mustárral tálalják.

SÜVEG • Matyóföldön a mezőkövesdi hagyomány szerint hajdan a karácsony előtti napokon magas, a csúcsán szalagozott süvegeket öltő, fehér ruhás lányok vitték házról-házra, a betlehemes házikókat.

SZALMAMÁGLYA • A szentlászlói szlovákok régi hagyománya, kertjeikben a szent éjszakán szalmát feltornyozni és lángra gyújtani. A múlt század húszas éveinek közepén egy szemtanú így tudósított erről: „...a jámbor tótok egyre-másra nagy szalmacsomókat cipelnek ki a kertekbe s hajnalhasadás előtt még a teljesen sötét éjszakában fellángolnak a máglyák, ki tudja, talán a tűzimádó ősök őskeleti hagyományai! Kísérteties, szinte félelmetes az a látomány, melyet ezek a gyors egymásutánban itt is, ott is fellobbanó nagy tüzek nyújtanak. Emberemlékezet óta így van ez a faluban és apáról fiúra öröklődik.” A szokás fennmaradása szempontjából jelentősége volt, hogy az ekkor gyújtott szalmamáglyák füstjétől a kertben élő valamennyi fa, bokor és más növény, a pernye és a hamu révén pedig a termőföld gazdagodását várták.

SZUBATOMI RÉSZECSKÉK • Kétségkívül nehéz közérthetően magyarázni. Különösen szemmel nem látható, ésszel nehezen felfogható jelenségekről problémás illetéknépp értekezni. 1897-ig az atomokat tartották és tanították a legkisebb részecskéknak. Joseph John Thomson az évben fedezte fel és bizonyította be a még apróbb elektronok létezését. Úgy érezte, joggal feltételezheti, hogy ezek az atomok részei. Hogy szemléletes legyen – egy mindenki által ismert példával élt, s tanulmányaiban úgy magyarázta: a negatív töltésű elektronok akként ágyazódnak be az atom pozitív töltésű masszájába, mint a mazsolaszemek a karácsonyi pudingba (a híres angol plumpudingba). A karácsony a máig pudingmodellként, plumpuding-elméletként emlegetett formában tehát az atomtudományban is helyet követelt magának.

TALÁLKOZÁS • Ha karácsony erejét kívánják bizonyítani, az első világháború ellenségekből alkalmi frontbarátokat teremtő példáját szokták felidézni. Az 1963 berlini karácsonya is e mellé sorolható. 1961 augusztusában szögesdróttal zárták el Berlin keleti (egykori szovjet) és nyugati (korábbi angol, francia és amerikai megszállási övezet) zónáját. Kelet-Berlin ekkor a Varsói Szerződéshez csatlakozott Német Demokratikus Köztársaság (NDK) fővárosa volt. Nyugat-Berlin az NDK területével körbevéve ekkor már túl volt azon a szárazföldi blokádokon, amivel a szovjet haderők 1948/49-ben próbálták egyesíteni a város többi részével. A nyugati hatalmak nem adták fel a területet, légihíddal biztosították az elviselhető körülményeket. A kommunista vezetésű országból Nyugat-Berlinen keresztül évente közel kétszáz ezer ember távozott. Ezt kívánták megakadályozni az átjárhatatlansággal. A szö-

gesdrót-húzást néhány napon belül betonfal-építés követte, létrehozva a hidegháború és a megosztott Európa legfőbb jelképét. A fal építése puszkaporos hangulatot teremtett, ha lehet, még jobban kiélezte a két politikai-katonai-ideológiai tömb közötti feszültséget. Olyannyira, hogy ez kikényszerített valami legalább jelképes, ezt enyhítő gesztust. 1963 karácsonyán az NDK kormánya ezért beleegyezett, hogy megnyissák a falat, hogy a barátok és a családok találkozhassanak. Karácsony múltán azonban ismét összezárták egészen a két Németország egyesüléséig.

TEHÉNKOLOMP • Máramarosban karácsonykor fiatal legények vesznek nyakukba különböző méretű, igencsak eltérő szalaghosszon lógatott „tehénharangot”. Olyan sokat aggatnak magukra, hogy szinte eltakarja egész testüket a sok kolomp. Oten-hatan állnak össze és a főkolompot követve futkorásszák-ugrálják végig az utcákat. Legfőbb törekvésük, hogy irdatlan nagy zajt keltsenek, így védvén meg az utcák lakóit az ördög és megbízottai ünnepontó törekvéseitől.

TÓTLÁMPÁCSKA • Jászalsószentgyörgy krónikájában olvasható a település múltját, régi karácsonyaikat felidéző egyik emlékezésben: „Zsúfolásig megtelt a templom ilyenkor. A járda nélküli, villany nélküli, gidres-gödörös utakon tódultak a hívek a kis tótlámpácskával. Távolról, mint nyáron az apró szentjánosbogarak fénylettek a lámpák a gyertyákkal... A kis tótlámpa nem volt egyéb, mint egy négy oldalból összeállított fakeretes, üveges kis tákolmány, talpazata közepébe gyertyát, olajba vagy faggyúba mártott rongyot tettek, amit meggyújtottak. Egyik oldalán az üveg feltolható volt.”

TUBUSKARÁCSONYFA • Eddig negyvennégy orosz, illetve szovjet, harminchét amerikai, két-két francia (Jean-François Clervoy, Thomas Pesquet), olasz (Paolo Angelo Nespoli, Samantha Cristoforetti), japán (Nogucsi Szóicsi, Vakata Kóicsi), egy-egy angol (Timothy Peake), holland (André Kuipers), kanadai (Chris Austin Hadfield) német (Thomas Reiter) és svájci (Claude Nicollier) állampolgár töltötte karácsonyát a világűrben. Az első Földön kívüli karácsonyfa-állítás 1973-ban történt meg. A Skylab-4 űrállomás legénysége (Gerald Carr, Edward Gibson és William Pogue) nevéhez fűződik. Szükségkarácsonyfa volt, kiürített ételtubusokból szerkesztették össze fenyő alakra, amelyre kartonpapírból kivágott díszeket illesztettek.

TURUL • A néprajztudósok szerte a világon számos karácsonyi hagyományról bizonyították be, hogy eredete ősi pogány hitszokások utóélete. A beregi Tákoson álló református templom is szolgáltat példát egy ilyen kapcsolatra. Karácsony előnapján a napfény pontosan olyan szögben érkezik az imahelyre, hogy a nyugati rész első padsorába faragott ősmagyar jelképre, egy turulmadárra veti sugarait. Ez jelezi, hogy az advent már a végőráit éli.

TUROŊ • Lengyelországban a hagyományos betlehemező alakokat egy hosszú botra erősített bikafejet tartó, előre görbedő hátú, lepellel letakart alak is kíséri. Egy zsinór segítségével a bika száját is tudja nyitni-csukni, csattogtatni. Van, amikor kötőféken vezeti az egyik pásztor. Miközben a betlehemes szereplők a szokott köszöntőiket mondják, a bika bög, ugrál, az asszonyokhoz, lányokhoz dörgölgődik. A kis előadás végére azonban megbékél, s a száját a dallamra mozdítva, maga is bekapcsolódik az énekbe. Néprajztudósok szerint nagy túlélő. A pogány óslávoknál ugyanis a bika a nap(isten) jelképe volt, így karácsony táján lehetett valami hasonló ünnep a téli napfordulóhoz, az egyre hosszabb nappalokhoz kötődő, amelyben ennek a bikafejjel való népi alkoskodásnak központi szerepe lehetett.

Több mint érdekes párhuzam, hogy bikát képviselő, azt játszó személy a karácsony másodnapján járó magyar regölők között is van. *Sebestyén Gyula* néprajzkutató 1902-ben tette közzé gyűjtését – az ugyancsak pogány gyökerűnek ítélt – regölés szokásairól, melyben ezt írja: „három közönséges regös, egy bika és egy bikás szokott regölni. [...] A bika hosszúszerű, kifordított bundát ölt magára, a nyakán pedig hosszú láncot visel. [...] a bika beront a szobába, ott ugrál, bömböl. Ahol lányok vannak, mint pl. a fonóban, ott a lányokat ijesztgeti.”

TURRON • A spanyol karácsony elképzelhetetlen e jellemzően csak karácsonykor készült édesség nélkül. Eredetileg mandulából, mézből és tojásból áll, de korunkhoz igazítva már kókuszreszelék, gyümölcsaszalmány, mandulakrém, pralinéfagylalt és csokoládémáz teszi még különlegesebbé.

TÚZFOHÁSZ • Franciaország spanyol határ menti térségében manapság is szokás karácsonykor olajfaágakból és babérlevelekből egy hamutálon tüzet gyújtani. Amikor már szép lánggal él, a legfiatalabb beszélőképes családtag letérdel előtte, és rövid imában kéri az égiektől, a melegből legyen jussa valamennyi fázó-fagyoskodó embernek. Amikor rövid fohásza végét ér, a család legidősebb tagja vörösborot locsolva eloltja a tüzet. Csak ezután látnak neki a szentesti étkezésnek.

VÁSÁRLÁSI LÁZ • Rögtön hálaadás után, az úgynevezett „fekete pénteken” az amerikai polgárok – időnként kivetkőzve önmagukból – megrohanják az áruházakat. Céljuk időben és olcsóbban megszerezni a karácsonyra szánt ajándékok fontosabb elemeit. (Sokáig mosolyogva vagy elképedve néztük, mígnem nálunk is megjelentek a black friday „áldásai”.) A korán induló és hosszas karácsonyi vásárlási láz az Egyesült Államokban valójában csak a második világháború idején kezdődött el. A katonafiúknak szánt ajándékokat ugyanis már december elején postára kellett adni ahhoz, hogy a folyton változó frontokat követve, az átvezénylések ellenére időben megérkezzenek a címzetekhez. A karácsonyi vásárlás időszakában keletkezik egyébként az USA kereskedelmi bevételének egyhatoda, azaz az átlagamerikai család nagyjából szokásos havi kiadásai kétszeresét költi el ilyenkor a karácsonyozásra és szilveszterezésre.

VECSERNYE • Más néven vesperás a szerzetesrendekben meghonosított esti imaóra, s a körükből szétterjedt esti istentisztelet. A Szabadkán működött Vojvođanska Hrišćanska Omladina – Vajdasági Keresztény Ifjúság nevezetű civil szervezet az advent vasárnapjaira szervezett vesperás igehirdetésein a város katolikus, evangélikus és református fiataljai is rendre képviseltették magukat. A felekezetek közös karácsonyváro szakrális eseményét, a fiatalok kezdeményezését XVI. Benedek pápa is nagyra tartotta, 2005-ben köszöntötte is.

VETŐABROSZ • Régen országszerte bevett szokás volt többszörösen leteríteni a karácsonyi asztalt. Felülre a legdíszebb (néhol csakis karácsonykor használt) terítő került, alulra pedig a legfontosabb, a „vetőabrosz”, aminek pusztán azért, mert ezeken a fontos napokon ott volt az ünnepen, varázslatos, termékenyítő erőt tulajdonítottak. Ezt kötötték át a vállukon, töltötték meg a vetőmagokkal, s ebből végezték a vetést úgy a kertben, mint a földeken. Göcsejben a karácsony előtt való estén használt terítőre csak karácsony reggelén borították rá a díszesre hímzett ünnepi abroszt. Ezt csak vízkeresztkor szedték le róla. Ott is az alatta volt, addig védett szentesti terítóből vetettek a bőséges termés érdekében.

Hegedűs Sándor